

AVRUPA TÜRKİYELİ DEMOKRATİK İŞÇİ DERNEKLERİ FEDERASYONU

1974

HABER BÜLTENİ

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA
TÜSTAV
ARŞİVİ

DİSK GENEL SEKRETERİ İBRAHİM
GÜZELCE'NİN AVRUPA'DA ÇALIŞAN
İŞÇİLERİMİZİN EMEKLİLİK HAKLARI
KONUSUNDA YAZDIĞI VE DİSK DER-
GİSİNDE YAYINLANAN YAZISI :

Sayıları yüzbinleri bulan Türk emekçileri bugün, yurt dışında çalışmanın yarattığı ayrıcalıktan ötürü huzursuzdur. Çünkü, yurttta çalışan diğer emekçi arkadaşları, yasal haklarından doğan sosyal güvenliğin garantisi altında iken, örneğin Federal Almanya'da çalışan Türk işçileri için bu garanti 30.4.1964 tarihinde Türkiye'yi temsil eden yetkililerce imzalanan 1.11.1965'den başlayarak da yürürlük kazanan TÜRK ALMAN SOSYAL GÜVENLİK SÖZLEŞMESİ ile güvensizlik kaynağı olan boyutlara ulaştırılmıştır.

Kendi isteklerinden ziyade, ya geniş bir işsizliğin, veyahutta, sosyal ve ekonomik tedirginliğin yurt dışına itelediği

bu emekçilere, yurt dışına çıkan kapılar devlet eliyle açılmış, devlet eliyle çeşitli yabancı ülkelerde çalışmalarına ruhsat verilmiştir. Hem de bu emekçiler tarafından yurda gönderilecek döviz kaynakları inceden inceye hesaplanarak.

Durum böyle olunca, yaşlılığın tek güvencesi olan Emeklilik Sigortası'nın, yurttta çalışan işçi ile yurt dışında çalışan işçi arasında farklı biçimde uygulanışı, daha açık bir deyimle, yurt dışındaki emekçilere, kendi ülkelerindeki emeklilik yasasının uygulanmayışı, bu emekçilerin Anayasanın 48'inci maddesinde saptanan sosyal güvenlik haklarının düpedüz ortadan kaldırıldığı anlamını taşımamakta mıdır ?

Yurt dışında, özellikle yazımıza konu olarak seçtiğimiz Federal Almanya'da yaşayan emekçileri derin derin düşündüren ve bugünkü uygulama biçimiyle de, neresinden bakılırsa bakılsın kesin bir çözüm yolu bulunması zor gibi gözükken bu iş, nasıl olmuştaki bu hale getirilmiştir? Neden yurttta çalışan bir işçi, 25 yıllık sigortalık süresini doldurup 5000 günlük (ortalama 15 yıl) primini de ödeyince, kaç yaşında olursa olsun emekli olabilmekte de, bu duruma yurt dışında ulaşan başka bir işçi, yurduna dönüp, Sosyal Sigortalar Kurumu'na bağ vardiğinde, bu haktan yararlanamamaktadır.

Biz bu yazımızla, sayıları küçümsenemeyecek bir düzeye ulaşan ve yurt dışındaki emekçileri kapsayan bu konuya, Federal Almanya uygulamasına eğilerek açıklık getirmek istiyoruz.

Türkiye'de halen yürürlükte olan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası'na göre, yaşlılık aylığından yararlanabilmek, yani emekli olabilmek için 4 ayrı koşul vardır. Bu 4 ayrı koşulun herhangi birini yerine getiren sigortalı bir işçi, yaşlılık aylığı almaya hak kazanır. Bu 4 ayrı hale göre, bir işçinin :

1- Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmuş olması ve sigortalık süresince Sosyal Sigortalar Kurumu'na 5000 gün, yani: 13 sene, 10 ay, 20 gün Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları primini ödemiş olması ;

2- Kadın ise 55 yaşını doldurmamış olmakla beraber, en az 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve bu süre içinde en az 5000 gün l'inci maddede sözü edilen primi ödemiş olması ;

3- Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurması, sigortalık süresinin en az 15 yıl olması ve her yıl için, ortalama olarak en az 120 gün l'inci maddede belirtilen primi ödemiş bulunması ;

4- Yasanın aradığı 55 yaşını doldurmadan, yani 50 yaşına geldiğinde erken yaşlanmış olduğunu tesbit ettirmesi (ki bu erken yaşlanmaya halk dilinde buna denir). Böyle bir işçi de, yukarda saydığımız koşullara göre emekli olma hakkını kazanır.

Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi, yurttan çalışan bir işçi, bu dört ayrı koşuldan herhangi birini yerine getirdiği takdirde, yaşlılık, başka bir deyimle emeklilik aylığına hak kazandığı halde, Federal Almanya'da çalışan başka bir işçi için bu 4 ayrı koşuldan herhangi birisini yerine getirmiş olsa bile, neden yurttan emekli olan arkadaşları gibi aynı koşullarla emekli olamamaktadır? Bu soruya cevap verebilmek için, önce Türk Alman Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'nin getirdiği ayrıcalık prensibini belirtmek gerekir.

Ö R N E K L E R :

10yıl

Örneğin, Türkiye'de herbiri sigortaya tabi bir işte çalıştıktan sonra Federal Almanya'ya (veya "Sosyal Güvenlik Sözleşmesi yapılmış herhangi bir ülkeye") çalışmaya giden sigortalı, 15 yıl da Almanya'da kaldıktan sonra yurda döner, ve Türk Sosyal Sigorta Kurumu'ndan emeklilik aylığı talebinde bulunursa, kendisine kaç yaşında olduğuna bakılmaksızın, toplam hizmeti 25 yıl olduğu için, 506 sayılı yasaya göre emeklilik aylığı bağlanacak ve ödenmeye başlanacaktır.

Ancak, Federal Almanya Sosyal Sigorta Yasasına göre, kadın 60, erkek 63 yaşında emekli aylığına hak kazanabildiğinden, Alman Sigorta Kurumu, kendi hissesine düşen aylık payı, ilgiliye bu yaşa ulaştıktan sonra ödemeye başlayacaktır.

Türkiye'nin bağlayacağı aylığın hesabı ise, işçinin Almanya'da kazandığı aylık üzerinden değil, 10 yıl önce Türkiye'de sigortalı olarak çalıştığı son 5 takvim yılının kazanç tutar toplamı en yüksek olan 3 takvim yılı ortalaması üzerinden yapılacaktır. Buna daha da açıklık kazandırmak istersek, örneğin yukarıda belirtildiği gibi çalışmış bulunan bir sigortalıya, yaşı 63'ü doldurmuşsa, hem Türk hem de Alman Sigortasınca müşterek aylık bağlanabilecektir.

Bu durumda Türk Sigortası, toplam sigortalılık süresi üzerinden kendi mevzuatına göre, Türkiye'de çalıştığı son 5 yıllık en yüksek kazançlı 3 yılın ortalaması üzerinden hesaplayacağı aylığın 10/25 oranında bir aylık bağlayacaktır.

Alman Sigortası da yine 25 yılı ölçü alarak, işçinin Almanya'da çalıştığı kazançları üzerinden hesaplayacağı aylığın 15/25 oranını aylık olarak tahsil edecektir.

Türkiye'deki 25 yıl üzerinden hesaplanan aylığın 1500 lira olduğunu düşü-

nürsek, Türk Sigortasının ödeyeceği miktar: $1500 \times 10 / 25 = 600$ TL.sı olacaktır. Bunun %70'i yani, 420 TL sından aşağı olamayacağına göre, bu sigortalıya ödenecek emekli aylığı da 540 TL sı üzerinden hesaplanacaktır.

Almanya'da Alman mevzuatına göre hesaplanacak nazari aylık 25 yıl çalışma karşılığı olarak 900 DM ise, bu çalışma 15 yılı kapsadığına göre, Alman Sigortası'nın ödeyeceği miktar da: $900 \times 15 / 25 = 540$ DM olacaktır.

Örnek olarak verilen bu 540 Alman markı, bugünkü değeri olan 5,95 TL.sı üzerinden 3.213 TL. tutacağından, Türkiye'nin hissesi 540+Almanya'nın hissesi 3213, toplam 3753 TL. olacaktır. Fakat şunu bir kere daha belirtmek isteriz ki, Almanya İhtiyarlık Sigortası, kendi hissesine düşen aylığı ancak sigortalı 63 yaşına geldiği zaman ödemeye başlayacaktır.

Yukarıdaki örnekteki işçi 15 sene Türkiye'de, 10 sene de Almanya'da sigortalı olsa ve 50 yaşında bulunsa idi, bu durumda Alman sigorta mevzuatına göre aylık ödeme şartı doğmamış olacağından, yani sigortalı henüz 63 yaşını doldurmadığından, Alman İhtiyarlık Sigortası'nca kendisine aylık bağlanamayacak, fakat Türk yasasına göre aylık bağlama koşulu yerine geldiğinden, emekli olma koşullarını belirleyen 4 halden 2.cisini uygulayınca, Almanya'dan bağımsız olarak emekli aylığına hak kazanacaktır.

İşin ilginç yanı şudur ki, eğer Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında imzalanan Sosyal Güvenlik hakkındaki sözleşmenin 31.maddesinin 2'nci fıkrasına: "Alman mevzuatına göre geçen ve yardıma hak kazanılması için nazara alınması gereken sigortalılık süreleriyle eşit muameleye tutulur." hükmü yerine "her iki ülkedeki prim ödeme gün sayısının (yani ihtiyarlık primlerinin birleştirilmesi" hükmü kalsa idi, yukarıda verdiğimiz örnekteki işçi, Almanya'daki kazancı üzerinden ve bugünkü taban ücret olan 4900 TL'nin %70'ini emeklilik aylığı olarak alabilecekti.

GÜÇLER DENGESİ

Burada ayrıca dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur:

Federal Almanya yukarıda sözü edilen anlaşmanın 30.maddesinin 5. fıkrası ile: "Yürürlükteki Türk yasalarına göre geçen prim ödeme gün sayılarını eşit işleme tuttuğu halde, Türkiye aynı sözleşmenin 31.maddesinin 2.fıkrasında, sadece; "yürürlükteki Alman yasalarına göre geçen sigortalılık sürelerini" eşit işleme tabi tutmuştur. Emeklilik hakkının elde edilmesi için birinci derecede önemli olan husus, sigortalılık süresi değil, prim ödeme gün sayısıdır. Çünkü koşul olarak saydığımız 4 halden birincisi olan yaş sınırı bakımından emekli olma halinde, sigortalılık süresi esasen bir rol oynamamakta, eğer işçi 55 yaşına gelmişse, burada en önemli olan öge, işçinin 55 yaşına gelmeden önceki süre içinde 5000 gün, yani ortalama 15 yıl malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmasıdır. Bu gerek yerine getirilmedikçe, yaşlılık aylığı bağlanmasına imkan yoktur. Federal Almanya ise çok önemli olan bu gereği sözleşmede taraf olarak kabul etmiştir. (Öyle sanıyoruz ki bu hususun ilerde kendisine hemen hemen hiç bir parasal yükümlülük getirmeyeceğini iyice hesap etmiş olduğundan olsa gerek... Çünkü, çok nadir olan ayrılmalar dışında hiç bir Türk, emeklilik aylığına hak kazanmak için, 65 ve 63 yaşına kadar Almanya'da kalmayı düşünmektedir. Bu konu Almanya'da sık sık düzenlenen soruşturmalarla da saptanmış bulunmaktadır.)

Vatandaşların sosyal güvenliği için büyük bir önemi olan bu gereği, Yani; Almanya'daki prim ödeme gün sayısının birleştirilmesi gereğini toplamı milyarlarca Mark'ı bulan emeklilik primlerinin Türk Sosyal Sigortalar Kurumu'na aktarılmasına, çocuk parası konusunda olduğu gibi, Almanya kesinlikle karşı çıkmış olaca-

ğından, Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin 31.maddesinin 2.fıkrası ile Türkiye üzerinden atmış, böylece halen Federal Almanya'da yaşayan 1.028.000 emekçiden, çalışabilen 528.200 sigortalı işçinin ihtiyarlık sorununu bugünkü çıkmazla karşı karşıya bırakmıştır. Burada başka bir konuya da dikkati çekmek isteriz: Sözleşme Türkiye'nin kabul ettiği sigortalılık sürelerinin eşit işleme tabi tutulması sorunu, zaten işçinin zorunlu sigortaya ilk girdiği tarih esas alınmak suretiyle kendiliğinden işleyen ve ille de edimli olarak (bilfiil) sigortaya devam koşulunu içermeyen bir sorundur.

Burada önemli olan, sigortalı işçinin, sigortaya ilk giriş tarihinden başlayarak 25 yılın geçmiş olmasıdır. Bu gerek ise, emekli olabilmek için saydığımız dört koşuldan 2.ncisi olan, yani: 25 yıllık sigortalı bulunmak ve bu hizmet süresi içinde 5000 günlük prim ödemek şartı ile, yaşsınır söz konusu olmaksızın emekli olabilmek halidir.

Özetle belirtmek gerekirse, Federal Almanya ile Türkiye arasında imzalanan Sosyal Güvenlik Sözleşmesinde roller değişmiş, güçler dengesi, işveren devlet olarak Federal Almanya'dan yana ağır basmıştır. Bu ağırlığın, uygulamaya yansıyan görüntülerini, iki başka örnekle daha iyi açıklamaya çalışalım :

"Türkiye'de 1958-1965 tarihleri arasında 7 yıl, 1967-1971 yılları arasında 4 yıl da Almanya'da çalışmış ve memlekete döndükten sonra, 1971-1974 tarihleri arasında tekrar Türkiye'de 3 sene çalışmış bir işçiye 55 yaşını dolduracağı tarih olan 27 Şubat 1975 tarihinde Türk sigortasına müracaat ettiğinde aylığın hesabı nasıl yapılacaktır ?

Bu örnekle, müşterek aylık bağlanabilmesi için, hem Alman ve hem de Türk mevzuatında yaşlılık aylığı şartları birarada meydana gelmiş bulunmaktadır. Ancak buna rağmen, Türk mevzuatına göre aylık bağlanabilir durumdadır. Çünkü, sigortalı hem yaş şartını yerine getirmiş, yani 55 yaşındadır, hem de 15 yıllık sigortalılığı ve her yıl için ortalama 120 gün prim ödeme şartını yerine getirmiştir.

Türk Sosyal Sigorta mevzuatına göre, 1958 senesinden beri sigortalıdır. 1974-1958= 16 sene, Türk mevzuatına göre ödediği prim 1965-1958= 7 ve 1974-1971= 3 yılki toplam olarak 10 yıl prim ödemiştir. 16 yıl için gereken prim miktarı $120 \times 16 = 1920$ gündür. 10 senede ödediği prim ise, $360 \times 10 = 3600$ gündür.

Peki, bu kimse 63 yaşına geldiğinde, Alman sigortası da aylık bağlayacak mıdır? Hayır, çünkü Alman mevzuatına göre, yaşlılık aylığı için asgari 180 ay yani 15 yıl prim ödemiş olması gerekir.

Halbuki bu kimse 10 yıl Türk sigortasına, 4 yıl da Alman Sigortasına prim ödemiş olduğundan toplam sigortalılık yılı 14 yıldır.

Şayet sigortalı, aylık bağlanması talebinden önce bu primlerin tarafına ödenmesini talep ederse, bu primler kendisine iade edilecektir. Aksi halde, aylık talebinden sonra bu primlerin tarafına iadesini isterse bu mümkün olmayacaktır.

Yurt dışında çalışan emekçiler için önemli bir örnekte şudur:

Türkiye'de hiç sigortalı çalışması olmayan ve Almanya'da 16 sene çalışmış olan bir kimse'nin yaşı 58 ise durum ne olacaktır ?

İlgilinin Türkiye'de hiç çalışması bulunmadığından aylık işlemi Alman Sosyal Sigorta mevzuatındaki şartlara göre yapılabilecektir. Alman mevzuatına göre yaşlılık aylığı şartı, asgari 180 ay çalışması bulunan ve 63 yaşını dolduranlara bağlanmaktadır.

Örneğimizdeki kimsenin çalışması 16X12- 192 ay olmasına rağmen, henüz 63 yaşında olmadığından kendisine bu yaşta aylık bağlanamayacaktır. Ancak, 4 sene sonra 63 yaşını doldurduğu takdirde, bu tarihe kadar çalışmasa bile kendisine Alman mevzuatına göre yaşlılık aylığı bağlanabilecektir.

Burada şu hususun bilinmesinde de fayda vardır.

Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından aylık bağlanmasını gerektiren İhtiyarlık Sigortası mevzuatının tatbikatı 1.4.1950 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunduğundan bu tarihten önceki çalışmalar sigortalı çalışmalardan sayılmamaktadır.

Ancak 1.8.1968 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 991 sayılı kanunla Sosyal Sigortalar Kurumu'na devredilmiş bulunan Devlet Demiryolları ve Limanlar İşletme Genel Müdürlüğü İşçileri Emekli Sandığına ve Askeri Fabrikalar tekaüt ve muavenet Sandığına tabi olarak geçmiş hizmetleri olan ve bu hizmetlerini Mülga Sandık kanunlarına göre tasfiye etmemiş bulunan kimselerin bu hizmetlerinin başlangıçları da sigortalı hizmetlerin başlangıcı olacağından, ancak bu tip hizmetleri olanların 1950 tarihinden önceki bu hizmetlerini hesaplama nazara almaları gerekir.

Fakat burada, gene esas konumuza dönerek üzerine bir kere daha basmakta yarar gördüğümüz hususun, yani yürürlükteki uygulamanın her iki ülkede ödenen emeklilik primlerinin birleştirilemeyeceği gerçeğini içerdiğine göre, yurda kesin dönüş yapan sigortalı, doğal olarak, Alman Yaşlılık Kasası'ndaki primlerini geri almak isteyecektir. Ve gerçek şudurki, işçilerimiz Türkiye ile Almanya arasında imza edilen Türk Alman Sosyal Güvenlik Anlaşması ile yaşlılık güvencelerinin ortadan kalkmış olduğunu gördüncü, bütün umutlarını Alman yaşlılık kasalarında biriken emeklilik primlerine bağlamışlar ve bu primlerin geri alınmasını kendileri için bir çeşit ekonomik kurtuluş yolu sayarak, bununla ilgili hesaplar yapmaya başlamışlardır. Halbuki bu primlerin tutarı böyle bir kurtuluşu gerçekleştirecek nitelikte olmadığı gibi, bu yaşlılık primlerinin Almanya'dan geri çekilebilmesinin hikayesi de şöyledir:

Bilindiği gibi, birkaç yabancı işçinin uzun süren uğraşlarından sonra, Kassel Federal Sosyal Güvenlik Mahkemesi'ne başvurmaları üzerine, adı geçen mahkeme 16.8.1972 gün ve RJ 115/72 sayılı kararı ile, yabancı işçilerin kendilerinin ödedikleri yaşlılık primlerinin geri verilmesini hükme bağlamıştır.

Bunun gerçekleşmesi, ihtiyarlık primlerinin geri alınabilmesi için de, işçinin önce kesin olarak Almanya'yı terketmesi, yurduna geri dönmesi şarttır. Başvurma Türkiye'deki Sosyal Sigortalar kanalı ile ve (T) formülünü doldurarak, Almanya'daki çalıştığı yerin bağlı olduğu Eyalet Sigorta Kurumu (LVA)na göndertmek biçiminde olacaktır. Çünkü, Alman-Türk Sosyal Sigorta Anlaşması'na göre "Türk Sigorta Mercii'ne verilmiş olan Türk yardımı hakkındaki dilekçeler, aynı zamanda Alman yardımı hakkında verilmiş bir dilekçe sayılır".

Bu duruma göre, 19.10.1972 tarihine kadar 60 ay (5 yıl)ı doldurmuş olan bir işçi, o güne kadar ödemiş olduğu emeklilik primlerini, müracaatlarından kısa bir müddet sonra Türk Lirası olarak, Türkiye'den, Türk Sosyal Sigorta Kurumu aracılığı ile geri alabilecektir.

K A Y I P L A R :

Fakat 19.10.1972 tarihine kadar 60 ay (5 yıl) prim ödeme süresini doldurmamış başka bir işçi, bu durumda, kendisinden kesilen ihtiyarlık primlerini, ancak, Türkiye'de Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bir dilekçe ile başvurmasından iki yıl sonra geri alabilecektir. Su şartla ki, işçinin bu iki yıllık bekleme dönemi içinde, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı veya Bağ-Kur gibi zorunlu sigortaya bağlı bir işyerinde çalışmış olması gerekmektedir.

19.10 1972 tarihinden sonra Federal Almanya'da çalışmış bir diğer sigortalı işçi ise, yurda kesin dönüşünde, kendisinin daha önce Türkiye'de sigortalı olup olmamasına ve sigortaya bağlı bir işte çalışacak veya çalışmayacağına bakılmaksızın Almanya'daki emeklilik primlerini geri alabilecektir. Fakat Federal Almanya'da 10 yıl veya daha fazla, yahut daha az çalışmış olan bir işçi, örneğin, Almanya'daki 10 yıllık çalışma süresinin yedinci yılında, emeklilik sigorta kurumunca tıbbi rehabilitasyon için bir ay sürekli bir tedaviye, kura, veya "Benzeri teşvik tedbirleri (Heilverfahren)ne " tabi tutulmuşsa, tedaviden önceki yılları kapsayan bu yedi yılın yaşlılık primleri kendisine bir daha geri ödenmeyecektir.

Şimdi şöyle bir hesap yapalım: Bir işçinin ayda ortalama olarak 1500 Mark brüt kazancı olsun. Bu işçiden %9 yaşlılık primi üzerinden ayda 135 Mark kesildiğine, bunun yıllık 1260, yedi yıllık 11.340 Mark, yani, ortalama bir hesapla 68.000 TL. tuttuğuna göre, bu demektir ki, 19.10.1972 tarihinde ön görülen emeklilik kanunu değişikliği ile " Rentenreform", bu kezde, örneğimizdeki işçinin ve onun gibi daha binlercesinin sırtına yeni bir kambur daha eklenmiştir. Böylelikle, Alman İhtiyarlık Kasası'na sanki 1965 yılından beri hibe edilen milyarlarca marklık ihtiyarlık primleri yetmiyormuş gibi, kasa, bu yolla bir kere daha ihya edilmiştir.

. Bu konuyu kapatmadan önce, kısaca özetlemek gerekirse; tansiyon düşüklüğü veya yüksekliği, kronik mide rahatsızlıkları, belkemiği, omurga gibi bedeni veya ruhi olan hastalıklardan şikayetçi bulunan işçilerin, iyileşmek umudu içinde ve sigortalı olmanın en doğal bir sonucu olarak bir aylık tedaviye veya kaplıcaya (kura) gönderilmelerine karşılık, bir çırpıda kaybettikleri haklar, milyonerlerin bile kolay kolay ödeyemeyecekleri bir tutara ulaşmaktadır. Şöyleki; gerçek değeri aşağı yukarı 12500 TL.sını (2380 DM) aşmayan bir kur şeklindeki tedavi biçimi, böylece bizim örneğimizdeki işçiye 68.000 TL.na mal olacaktır. Eğer aynı işçi, çalışma yıllarının sonuna doğru, yani 9 yıl sonra böyle bir tedaviye gönderilmiş olsa idi, bu takdirde kendisinden kesilen primler yekünü çok daha yüksek boyutlara ulaşacaktı.

Bir yandan yaşlılık sigortasını işlemez hale getiren sözleşmeler, diğer yandan Federal Almanya yararına değiştirilen maddelerin varlığı dolayısıyla, işçilerimiz doktorlarının tavsiyelerine rağmen, primlerinin kaybolacağı korkusu ile, kur veya diğer özel tedavi biçimlerinden, artık büyük bir ürküntü ile kaçmaya başlamışlar, böylece en önemli haklarını kullanamaz hale gelmişlerdir.

Üzerinde durmak istediğimiz ikinci bir örnek de, sigortalılık süresi bakımından emekli olma halidir. Türkiye'deki gazetelerin iri iri puntolarla yazdıklarına göre, 1975 yılı ortalarında, sigortalılık süresi bakımından emekliye ayrılacak işçilerin sayısı çok kabarık bir rakama ulaşmaktadır. Haziran 1950 yılında, çalıştığı işyeri nedeniyle Sosyal Sigortalar Kurumu'na giren bir işçi, örneğin Haziran 1975 veya daha sonraki ay olabilecektir. Bu gerek 506 sayılı yasanın 60'ncı maddesinin (b) bandının getirdiği bir haktır. Konuya yaş haddi açısından emekli olma örneğindeki gibi açıklık getirmek gerekirse, 25 yıllık sigortalılık süresini, bu süre içinde geçirilen prim ödeme gün sayısı ile sigortasız yıllar toplamını, bu yılların erken emekliliğe giden yolda oynadığı rolü şöyle özetleyebiliriz.

- a) İşçi, askerden önce, 2 yıl sigortasız olarak çalışmış,
- b) Silah altında er olarak geçen 2 yılın sigorta primlerini 6.2.1973 tarih ve 1655 sayılı yasa gereğince, o günün asgari ücreti üzerinden ödemiş ve böylece 2 yıl sigortalı sayılmış,
- c) Askerlik dönüşü 6 yıl sigortalı olarak tekrar bir başka iş yerinde çalışmış,
- d) 8 yıl esnaflık yapmış, yani 8 yılı sigortasız geçmiş,
- e) Esnaflık döneminden sonra 7 yıl gene sigortalı olarak çalışmış,

Bu duruma göre, örnek olarak aldığımız işçinin sigortasız olarak çalıştığı yıllar 24-6+7=15 yıl. Her ikisinin toplamı ise 25 yıldır.

Yukarıda belirtilen örnekteki sigortalı veya sigortasız olarak geçen yıllardan da anlaşılacağı gibi, burada önemli olan, işçinin zorunlu sigortaya girdiği tarihten sonra 25 yıl içinde edimli (bilfiil) çalışmış olması değil, sadece 25 yılın geçmiş olması ve bi 25 yıl içinde, kanunun aradığı 15 yıllık (5000) günlük malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları priminin ödemesidir.

Demekki, yurttan çalışan bir işçi 20 yaşında iken sigortalı bir iş yerine girmiş ve bu arada 15 yıl sigortalı, 10 yıl da sigortasız olarak çalışmışsa, veyahut bu 10 yılı hiç bir yerden çalışmadan geçirmişse, bu takdirde bile kendisine, 45 yaşına gelince emeklilik aylığı bağlanabilecektir. O halde, şimdi kendimize şu soruyu yöneltme sırası geldi kanısındayız: Yurttan çalışan bir işçi ülke koşulları açısından ve haklı olarak bundan yararlanırken, yazımızın başında da belirttiğimiz gibi, çeşitli ekonomik, sosyal koşullar nedeniyle yurt dışına itelenen, orada çok yanlış zorlukları göğüsleyerek çalışan başka bir işçi, neden aynı haktan yararlanmasın? Yararlanamıyor, çünkü sözünü ettiğimiz Türk-Alman Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'nin 31.maddesinin 2.fıkrası: Federal Almanya'da çalışan bu işçinin orada geçen 15 yıllık, işverenin ve kendisinin ödediği primlerin Türkiye'ye aktarılması öngörülmüştür. Ve böylece örneğin; 1960 yılında çalıştığı işyeri açısından zorunlu sigortaya giren ve 2 yıl o işyerinde sigortalı olarak çalışan, daha sonra 8 yıl yaptığı esnafılık nedeniyle sigortalılık hakkını yitiren, bu dönem sonucunda Federal Almanya'ya giderek 1975 yılına kadar 180 ay (5400 gün) yani 15 yıl sigortalı olarakta bu ülkede çalışan başka bir işçi, 45 yaşına yurda döndüğünde, örnek olarak aldığımız diğer işçi arkadaşı gibi, kurumundan normal koşullar altında ve Almanya'da kazandığı ücreti üzerinden emekliliğini isteyemeyecektir.

Bu durum karşısında şöyle bir soru akla gelebilir. O halde, Türkiye'de 2 yıl, Almanya'da 15 yıl prim ödeyen bir işçinin hakları ne olacaktır? Bu sorunun cevabı, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 7 Mayıs 1973 tarih ve 354774 sayılı yazısına göre şöyledir: "1.11.1965'de yürürlüğe giren Türk-Alman Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'ne göre, yaşlılık aylığı talebinde bulunan ve tahsise hak kazanan sigortalıya her iki ülke, ülkelerinde geçen sigortalılıkları nisbetinde bağlanan aylığa iştirak ederler, Ancak, Federal Almanya'nın yaşlılık aylığına iştiraki, belirtilen şartların yerine getirilmesi ile mümkündür."

Bu cevaptan da açıkça anlaşılacağı gibi, 15 yıllık prim ödeme yükümlülüğünü fazlasıyla yerine getiren, 25 yıllık sigortalılık süresini de 45 yaşında dolduran bu işçi, Türkiye'ye döndüğünde emekli olamayacak, ancak, 19.10.1972 tarihinde yürürlüğe giren Emeklilik Reformu Yasası (Rentenreform) gereğince 63 yaşına kadar bekleyecek (tabii eğer o tarihe kadar yaşarsa) bu tarihten sonra Federal Almanya Emeklilik Sigortası'na (Die Rentenversicherung der Arbeiter) başvurarak hakkı olan nisbetteki ihtiyarlık aylığını alabilecektir. Fakat, Türkiye 506 sayılı yasa açısından bu işçiye 45 yaşına geldiğinde emekli aylığı bağlayamayacağı gibi, 55 yaşını doldurduğunda da hiç bir şey yapamayacaktır. Bu işçinin Almanya'dan bağimsız olarak Türkiye'de emekli olabilmesi için, var olan 2 yıllık sigortasına ek olarak 13 yıl daha, yani 58 yaşına kadar aralıksız olarak sigortalı bir iş yerinde çalışması gerekmektedir. Ama bu arada işçi, Türkiye için her zaman geçerli olan işsizliğin kısılcacında birkaç acı işsizlik yılı geçirmişse, bu emeklilik yaşı ya çok daha ileri yaşlara ertelenecek veyahut da ulaşılması çok güç olan bir ülkü olup gidecektir.

Bir başka önemli örnekte, Türkiye'de 10 veyahut 15 yıl çalıştıktan sonra Federal Almanya'ya işçi olarak gidip 5 sene veya daha fazla bir süre de orada çalıştıktan sonra yurda kesin olarak dönenlerin durumudur. Bu gibilerin, Federal Almanya'da geçen 5 veyahut daha fazla olan sigortalılık yılları Türkiye'deki prim

ödeme gün sayısına eklenmediği için, ileri yaşta, örneğin 50 veyahut 52 yaşında yurda dönmek zorunda kalanlar, yeterli bir ihtiyarlık aylığı elde edebilmek için, o yaşlarda gerçekten çok zor bir iş yeri temin ederek, bu işyerinde en az 3 yıl zorunlu sigortaya tabi olarak çalışacaklar veyahut da, kendilerini 3 yıl için serbest sigorta ettireceklerdir. Bu husus, halen ileri yaşta Almanya'dan dönenler için en başta gelen önemli bir kaygı kaynağı olmakta devam etmektedir. Çünkü, 506 sayılı yasanın 60'ıncı maddesi ve gene Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 15 Mayıs 1974 ve 283294 sayılı yazısında anlaşıldığı üzere, bu yaşlı işçiler, "Emeklilik aylığı talebinde bulundukları takdirde, kendilerine Türkiye'deki sigortalı işten ayrıldıkları tarihten önce, Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları primi ödenmiş son 5 takvim yılının prim hesabına esas tutulan kazanç tutarları toplamı en yüksek olan 3 takvim yılına göre bulunacak ortalama yıllık kazançları üzerinden yaşlılık geliri bağlanacaktır".

Bu demektir ki, bu işçilerin Almanya'da kazandıkları ve bu kazanç üzerinden prim ödedikleri yüksek aylıkları, hiç ama hiç hesaba katılmayacak, kendilerine sadece 5 veya daha uzun yıllar önce Türkiye'de kazandıkları cılız maaşları üzerinden ihtiyarlık aylığı bağlanacak, hesap düne göre satın alma gücünü fazlasıyla kaybetmiş, enflasyon hızının süratle artması nedeniyle artık hiç bir işe yaramaz duruma gelmiş bulunan bu aylıkları üzerinden yapılacaktır. Örneğin, Almanya'da ayda brüt 1500 mark kazanan bir işçinin bu kazancı, ortalama bir hesapla 9000 TL.sını bulduğu halde, bu işçiye ödenecek ihtiyarlık aylığı, Türkiye'de taban ücret olarak kabul edilen 4950 TL.sının %70'i olan 3465 TL. olamayacak, ancak belirttiğimiz gibi, işçinin yıllarca önce kazandığı aylığın, örneğin 1000 TL.sının %70'i olan 700 TL. olabilecektir. Eski Çalışma Bakanı sayın Sav'a bir mektupla duyurduğumuz gibi; Bu haktan yararlanacak işçinin, önce 4950 TL. tutan tavan ücret üzerinden saptanacak, işçi-işveren payı olan %13 primler tutarını, yani 23.168 TL.sını 3 sene süre ile (55 yaşına kadar) Sosyal Sigortalar Kurumu'na ödemesi, bu arada zorunlu sigortaya giren herhangi bir işte çalışmaması gereklidir. Bu şartı yerine getirecek kişinin ise, hem hiç bir işe sahip olmadan 3 yıl hazır yeme olanağına sahip bulunması, hem de 23.166 TL.nın aylık karşılığını ödeyebilmesi gerekmektedir.

ÖNERİLER:

Haksızlığın, başka bir deyimle, devletin döviz ihtiyacının büyük bir kısmını karşılayan yurt dışındaki emekçilere karşı reva görülen uygulamanın biraz olsun hafifletilmesi amacıyla, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 18.4.73 tarihinde aldığı ve 1595 sayılı genelgesiyle açıkladığı, yurt dışındaki yüksek kazanç üzerinden isteğe bağlı sigortaya devam hakkı da, bütün iyi niyete rağmen, soruna temelde bir çözüm getirmemektedir.

Görülüyorki, Federal Almanya'da, dolayısıyla diğer ülkelerde çalışan işçilere emeklilik konusunda hiç bir güvence sağlanmamıştır. Bunu somut olarak belirleyebilmek amacıyla verdiğimiz örnekleri, burada her işçinin özel durumuna göre çoğaltmak, sergilemek mümkündür. Fakat saptanan gerçek şudur ki, halen yürürlükte bulunan Sosyal Güvenlik Anlaşmaları'ndaki bu maddeleri ortadan kaldırıp, onları yaşadığımız çağın şartlarına uygun ve çalışan insanın yarın güvencesini ön planda tutan bir çözüme bağlamadıkça veya devlet, ağırlığını haysiyetli bir biçimde anlaşmalar üzerine koyarak bunları böyle bir çözüme bağlatmadıkça gerek Federal Almanya'da, gerekse çeşitli yabancı ülkelerde yaşayan yüzlerce emekçiyi en önemli haklarının dışında tutmaya devam edeceğimiz açıktır.

ÖNERİLER :

Burada hemen akla şu soru gelmektedir . Ne yapmalı, nasıl yapmalı da bu duruma çalışanları yararına yeni baştan düzeltmelidir? Bu soruya samimi bir cevap bulunmak isteniyorsa , önerilerimiz şunlardır :

1.ÇARE :

Kassel Federal Sosyal Mahkemesi'nin kararı üzerine, Federal Almanya'da çalışan Türk işçilerinin kendilerinin ödedikleri ihtiyarlık sigortası primleri, belli şartlarla, gene kendilerine geri ödenmektedir. Çaresizlikten veya başka bir alternatif olmadığından primlerini geri alan emekçiler, bu geri alınan 5-10 bin markla ya yarın güvencelerinden neler kaybettiklerini çok iyi bilmekteler veyahut da bu acı gerçeği henüz yeteri kadar kavrayamamış olanlardır. Burada önemli olan şudur ki, durum ne olursa olsun, işveren payı olan diğer yarı hisse, aslında işçinin üretimde kullandığı ve harcadığı fiziksel ve ruhsal gücün yıpranması karşılığı olarak ödenen ve %100 işçiye ait olan bir haktır. Ve bu hakkın doğuşu, elde edilmesi, sosyal mücadele tarihinin durmadan ilerleyen çarkı içinde, yüzbirlerce işçinin dökülen kanları ile elde edilmiş haklardan biridir. Ayrıca bu hak, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi ile de onaylanmış, pekiştirilmiştir.

Bu itibarla, kendi ülkesinin savaş sonrası ekonomisini yeniden inşa etmek amacıyla az gelişmiş veya geri kalmış ülkelerden işçi çağıran ve bu işçilerin insanüstü çabalarının da küçümsenemeyecek yardımıyla yıkılmış ülkelerini kısa denebilecek bir süre içinde yeni baştan kurulan bir ülkenin, bu işçilere, ihtiyarlıklarının belli ölçüde bir garantisi olarak ödenen işveren paylarını, zengin devlet, işveren devlet olmanın verdiği güçle ellerinden alması, olumlu yanı savunulamayacak kadar zor olan ve çağımızın modern devlet anlayışına ters düşen acı bir gerçektir. Bu gerçek, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerince Federal Almanya'ya anlatılmaya çalışılmalı ve bu konuda haysiyetli bir politika izlenerek, olumlu bir sonuç alınuncaya kadar, bu politika tavsatılmadan sürdürülmelidir.

Birinci çare, bu yolra atılacak en iyi, en olumlu ve çözümlenmek olanağı bulunduğu takdirde, en başarılı bir çözüm yolu olmasına rağmen, Federal Almanya'nın durumu açısından çok zor başarılabilir konudur. Çünkü Almanya, 1965 yılından bu yana elde ettiği ve değeri milyarlarca markı bulan bu primleri kolay kolay geri vermek, yani Sosyal Sigortalar Kurumu'na aktarmak istemeyecektir. O zaman ikinci çare olarak şu yol düşünülebilir:

2.ÇARE

Federal Almanya ile yapılacak bir anlaşma ile, Sosyal Güvenlik Anlaşması'nın 31.maddesinin 2.fıkrası değiştirilir ve bu fıkraya, yurda kesin dönüş yapan işçilerin kendilerinin payları olan ihtiyarlık primlerinin Türk Sosyal Sigortalar Kurumu'na aktarılması hükmünü getirir. Federal Almanya'nın karşı çıkmayacağı umulan böyle bir hüküm sözleşmede yer alınca, buna paralel olarak, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 60maddesine de bu yolda yeni bir madde eklenir. Böylece önce Federal Almanya'daki işçiler, Almanya'dan esinlenerek aynı hükmü, diğer ülkelerde kabul ettirmek pek zor olmayacağından o ülkelerde yaşayan diğer emekçiler, Türkiye'ye aktarılan ihtiyarlık primlerinin Türk parası karşılığı kadar tutan kazançları üzerinden emeklilik aylığı almaya hak kazanmış olurlar.

Türkiye'ye işçi ve işveren payı olarak ödenmesi gereken %13 tutarındaki, maddullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin nasıl karşılanacağı sorununa gelince: Almanya'da ayda brüt olarak 1500 mark kazanan bir işçiden, ihtiyarlık primi karşılığı %9 yani 135 mark kesilmektedir. Bu 135 mark ise bugünkü kur değeri olan 5,95 TL.sından 803,25 TL. tutmaktadır. Halbuki emekli aylığının tavan kazanç sınırı 4950 TL. olduğuna göre yurt dışında çalışan ve sadece ayda 1500 mark kazanan bir işçiye değil, 834 mark civarında kazancı olan diğer bir işçiye

dahi bu 4950 Türk Lirasının %70'ini içeren 3465 Türk Lirası emekli aylığı olarak bağlanabilecektir. Eğer işçinin Almanya'da kazandığı brüt ücret 834 marktan daha azsa, (örneğin daha çok kadınlarda) bu takdirde, kesilen primde o ölçüde az olacağından işçiye Türkiye'de bağlanacak yaşlılık aylığı da aynı orana uygun biçimde daha düşük olarak saptanabilecektir.

3. ÇARE

Federal Almanya'nın bu öneriye de yanaşmayacağını düşündüğümüz takdirde, geriye kalan tek çıkar yolun, silah altında geçen sürelerin prim ödeme gün sayısına eklenmesini içeren 1655 sayılı yasada olduğu gibi, gene 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 60.maddesine bir ek madde ekleyerek, konuyu sadece Türkiye'ye dönük bir biçimde çözümlemek, böylece isteyenlerin Federal Almanya'da veya diğer bir yabancı ülkede geçen çalışma yılları üzerinden ve 2.çarede önerilen esaslara bağlı kalmak kaydı ile yapacakları toptan ödemelerle, yurt dışındaki emekçilerin ihtiyarlıklarının garanti altına alınmasını sağlamaktır.

